

Volgend jaar Pasen...

Volgend jaar Pasen...

65 Selfies met blik op oneindig

Jan Siemonsma

Schrijver: Jan Siemonsma
Foto omslag: Jan Siemonsma
ISBN: 9789403835525
© Jan Siemonsma (2025)

Inhoud

9	Volgend jaar Pasen...
12	Kampina
16	Deventer-Buiten
20	Verwolde
24	Hagmolenbeek
28	Boxtel-Noord
33	Leenderbos
38	Hummelo
43	Schaffelaar
47	Markgraven
51	Haarlemmermeer
55	Strabrechtse Heide
60	Ravenstein
65	Oude Kamp
69	Heilige Driehoek
73	Steyl
77	Baarn
80	Groene Jonker
84	Grafwegen
88	Villa Sanoer
91	Aalten
96	Veulen
100	Diepenveen
104	Blankenham
109	West van Tilburg
113	Lutterzand
116	Terletse Heide
119	Duinsafari
123	Groenekan
128	Stukje Dommel
132	Rondje Baak

136	Arnhem-NO
140	Moresnet
145	Meppel
149	Börgbloumkes
154	Vlieland 1
158	Vlieland 2
161	Meerijstad
165	Sint-Michielsgestel
169	Gouden Ham
174	Reuzenbollen
178	Duinwandeling
181	Beekbergse Broek
184	De Bruuk
188	Bossche Broek
193	Schalkwijk
198	Uchta
202	Zouwe
206	Haastrecht
211	Moezel Varia
216	Mont Royal
221	Moselradweg
225	Montfort
230	Gameren
234	Een stukske België
239	Bron van de Dommel
243	Kempense Meren
247	Netevallei
252	Kempense Heuvelrug
255	Oostwaard
259	Roggel
263	Dongemond
268	Fochteloërberg
272	Drentse Diepjes
275	Mill

Volgend jaar Pasen...

Na een lang Paasweekend met z'n tweetjes – Marita en ik – op Vlieland, verwend met mooi weer, belanden we op Paasmaandag tijdens de terugreis op het vasteland in de stromende regen.

Thuis scheur ik 'Peter's Zeurkalender 2025' af tot maandag, 21 april. De tekening van deze Tweede Paasdag toont een echtpaar in de stromende regen onder een paraplu en een palmboom in een tropisch oord. Hij troost haar: *"Volgend jaar Pasen gaan we gewoon weer naar Vlieland"*.

Een mooie metafoor voor het feit dat na zeshonderd dagtochten in het kleine Nederland over een periode van twaalf jaar, de koek nog lang niet op is. Er vallen nog talloze plekjes te ontdekken. En heb je weer zo'n plekje gevonden, dan geeft een wandeling een heel andere kijk op het leven dan fietsen. Bovendien zijn we gezegend met vier seizoenen. In de zomer fluiten de vogels anders dan in de winter. Het zijn ook andere vogels, trouwens. En de luchten, de horizon, een Schotse hooglander of een rietkraag zien er in het voorjaar heel anders uit dan in een herfststorm.

Overigens zoek ik wel af en toe de randjes op (van Nederland). In deze bundel eindelijk eens naar 'Er was eens... Moresnet'. En de jaarlijkse fietsvierdaagse met vriend Jan vond dit jaar plaats in de Vlaamse Kempen. Een deel van onze zomervakantie brachten Marita en ik wandelend en fietsend door langs de Moezel tussen Koblenz en Trier.

Historische gebeurtenissen of de actualiteit zijn soms een reden om een bepaalde streek te bezoeken, zoals de getroffen gebieden van de Watersnoodramp van 1825, tweehonderd jaar geleden, een artikel in 'Puur Natuur' van Natuurmonumenten over de Groene Jonker, de bijna-doorbraak van de Waaldijk bij Ochten dertig jaar geleden of

een Kerststallenroute in Baarn.

En dan de plantjes. Iedere tocht blijf ik ze benoemen om ze niet te vergeten. Tijdens de excursies met vriend Roel komen er altijd weer nieuwe bij.

Regelmatig kruisen illustere figuren mijn pad. Denk aan Ambiorix (1^e eeuw v. Chr.), Lodewijk XIV (1638–1715), Goethe (1749–1832), Aartsengel Michaël (onsterfelijk), Cusanus (1401–1464), Constantijn de Grote (??–337), Wilhelmina van Pruisen (1751–1820), Paulina Bisdom van Vliet (1840–1923), Hond Nora (1893–1906), Joan Derk van der Capellen (1741–1784), Heilige Oda (c. 680–726), notaris Cees Smit (1916–2002), Kaatje (bij de Sluis) (1672–1732), Suzanna Adriana de Vries–Ragut (1854–1933), Heilige Arnold Janssen (1837–1909), Eugène Dubois (1858–1940), Jan van Schaffelaar (1445–1482), Heilige Stefanus (5–34) of Tom Manders (1921–1972).

Over Tom Manders, alias Dorus, gesproken. Soms is een wandeling een beetje saai, een lang stuk op de ‘Strabrechtse Heide’ bijvoorbeeld met veel van hetzelfde. Maar dan heb je altijd nog je fantasie. En dan kan zo maar het zien van ‘twee zwammen op een dooie berk’ je inspireren tot een variant op Dorus’ beroemde lied over ‘twee motten in een ouwe jas’.

*Er zitten twee zwammen op een dooie berk
En die twee zwammen die doen goed hun werk
Je raakt gewoonweg van je stuk
als je het ziet dat pril geluk
Hij vreet tot gort die dooie stam
alleen voor haar die schat van een zwam
Ik noem haar Madame
en hem noem ik Tjerk
Die schatten van zwammen
Op die dooie berk.*

Soms vinden wandelingen plaats in de marge van een andere activiteit, zoals het 'Lutterzand' na het bijwonen van de musical 'Sister Act' in Enschede of een fietstocht in de Haarlemmermeer, nadat je op zondagmorgen in alle vroegte je partner op Schiphol hebt afgezet voor een dienstreis.

Nog veel meer interessante en leerzame observaties zitten er in deze twaalfde bundel. En omdat we volgend jaar Pasen gewoon weer naar Vlieland moeten, komt er ook wel een dertiende pocket in de serie over 'Mijn ontdekking van Nederland'.

En ik weet nu al dat ik rond 28 juli 2027 in de buurt van Ane (Overijssel) moet zijn voor de herdenking van de Slag bij Ane achthonderd jaar geleden in 1227.

Kampina

Ik heb in mijn meer dan vijfhonderd verhaaltjes gezocht op de naam Kampina. Eén keer wordt de Kampina Heide genoemd op een fietstocht door Het Groene Woud ('Het Groene Woud'. In: *Tureluren*, 2015). Ik heb wel gewandeld bij de Oisterwijkse Vennen ('Oisterwijk'. In: *Lustrum*, 2017), maar ben nooit op het idee gekomen om eens bij de Kampina Vennen te gaan rondneuzen, terwijl het één groot Natura2000-gebied is: Kampina & Oisterwijkse Vennen. Een omissie!

Op donderdag, 5 september 2024, start ik een lange wandeling op de parkeerplaats Kampina Annadreef in Boxtel. Bij het klaphek staat een grondwatermeter. Door het natte voorjaar staat het peil op gemiddeld, maar de laatste jaren schiet de meter steeds vaker in het rood. En dat is slecht voor de biodiversiteit. Minder afwateren en vernatting van de heide is het devies.

Er hangt een bordje bij de ingang dat Natuurmonumenten komende zondag, 8 september 2024, viert dat de Kampina honderd jaar wordt beschermd. Honderd jaar geleden kreeg Natuurmonumenten het eerste deel van de Kampina in handen.

Je zou bijna denken dat de talrijke aardappelbovisten de wandelroute markeren, zo talrijk zijn ze in de bermen. Een platte afgezaagde boomstronk wordt volledig omringd door de platte tonderzwam als bankjes rond een picknicktafel. Elfenbankjes zou leuker zijn geweest.

In mijn korte broek en shirt – het wordt vandaag tussen de vijfentwintig en dertig graden – word ik meteen belaagd door muggen, maar hier ben ik op voorbereid en enige Deet op de blote onderdelen doet de rest van de dag zijn werk. Behalve het gezoem heerst er doodse stilte. Heerlijk!

In dit eerste deel worden de bloeiende struikheide, dopheide en blauwe bosbes overwoekerd door het pijpenstrootje, maar dat wordt beter dichtter bij de vennen.

Het eerste ven is het Groot Glasven. Het is vernoemd (bij leven!) naar ene Peter Glas, *'een dijk van een watergraaf'*. Plantjes op de oever zijn wolfspoot en zwart tandzaad en in het water plakATEN van moerashertshooi. Schapenzuring is regelmatig de bodembedekker van dienst.

De volgende waterpartijen heten de Zandbergse Vennen. De vennen zijn ontstaan tijdens de laatste ijstijd, maar groeiden dicht met veen. Na de middeleeuwen werd hier turf gestoken en ontstond er weer open water. Enkele dodaars en kuifeenden duiken er lustig op los, gadegeslagen door een paar wandelaars vanaf de bankjes op dit mooie uitzichtpunt op een zandduin.

Op de oever een stapeling van zwerfstenen als monument voor Pieter Gerbrand van Tienhoven (1875–1953), medeoprichter en voormalig voorzitter van Natuurmonumenten. Hij heeft voorkomen dat zijn vader, eigenaar van de Kampina, de heide omvormde tot productiebos. Zijn as is op deze plek verstrooid.

Een 'belletje' herinnert me eraan dat ik bij de Oisterwijkse Vennen ook een monument voor deze natuurbeschermer tegenkwam, een stenen Van Tienhoven Bank bij het Van Esschen Ven. Het 'belletje' herinnert me er ook aan dat onder die bank een verpakking lag van een Polm joint van de Grass Company. Niks bijzonders toch? Voor mij blijkbaar wel, verschoond gebleven van dit gemeengoed.

Het volgende grote ven is het Kogelvangersven. Aan de noordzijde liggen een paar zandheuveld. Hier werd in de achttiende eeuw door de schutterij het schieten geoefend, met de zandheuveld als achtervang, vandaar de naam.

Het ven raakt aardig dichtgegroeid met moerashertshooi. Om het ven heen veel adelaarsvaren en een eikenstruik als landingsplaats voor een rode heidelibel. Op de paden

handhaaft de tengere rus zich moeiteloos onder de vertrapping door mens en dier. De bruine hatseflatsen van de runderen vormen een aantrekkelijk substraat voor een maagdelijk wit paddenstoeltje.

Ook in het Palingven duikende dodaars, die ongetwijfeld vissen op aal in de modder onder de waterlelies en de gele plomp.

Ik bereik het kleine riviertje Rosep dat tussen de Oisterwijkse Vennen en de Kampina doorloopt. Machtige varens groeien op de oevers. Dit is een uitgelezen biotoop voor libellen en juffers. Een heer weidebeekjuffer, die normaal in rust zijn vleugels met blauw-zwarte banden dichtgevouwen houdt, wil ze voor de foto wel even uitspreiden. Op het wateroppervlak krioelt het van de schrijvertjes en schaatsenrijders.

Het Balversven heeft op de oever uitgestrekte gagelstruwelen. Ik passeer een kudde herkauwende runderen van het witte ras Blonde d'Aquitaine. Een torenvalk overziet het tafereel vanuit een doolie boom.

Natuurmonumenten heeft de talrijke houten banken in het natuurgebied voorzien van blijе spreuken, zoals: *'Natuur: Zien-Inzien-Ontzien'* of *'Ik bof, ik ben (buiten)'*. De Keistampers uit Boxtel hebben ook een bank geschonken. Geen geschenk van de carnavalsvereniging De Vrolijke Keistampers, maar van de iets minder vrolijke wandelvereniging met de korte naam, die vele wandeltochten in de Kampina organiseert.

Het Brandven zal zijn naam wel gekregen hebben als bron van bluswater. Het is een pingoruïne, dus waarschijnlijk heel diep. Over vernatting gesproken. Ik kan met moeite de route vervolgen omdat de wandelpaden rond het ven zijn ondergelopen met 'bluswater'.

Zoals al opgemerkt tijdens onze rondreis door Noord-Spanje, namelijk dat alle wegen leiden naar Santiago de Compostela, hier nog wat aanvullend bewijs: het bekende routebordje in de berm van het wandelpad in de Kampina. Er vlakbij een

uitgebloeid exemplaar van de brede wespenorchis. Een oranje-gele zwavelzwam valt meteen op in het groene decor. Op de Kampina Heide lag ooit de landbouwenclave Balsvoort. De laatste hoeve is in 1986 gesloopt.

De beek aan de zuidkant van de Kampina is de Beerze. Ik passeer de Beerze via een stuw en kom dan bij de gegraven Heiloo langs het Banisveld. Het Banisveld was een landbouwgebied en ook plaats van een vuilstort, maar de toplaag is door Natuurmonumenten afgegraven. Het is nu een soortenrijk natuurgebied. De Tour de Frans is een uitkijktoren over het Banisveld op die voormalige vuilnisbelt. Hij is vernoemd naar ene boswachter Frans Kapteijns. De toren heeft een 'luie trap', dat wil zeggen dat het hoogteverschil tussen de treden klein is.

Na een plankbrug over de Heiloo volgt het bosreservaat Smalbroeken, waar de Beerze doorheen stroomt. Aan de overkant van de Beerzebrug kan ik een eind de mooie beek volgen. Hoewel de temperatuur de hele dag aangenaam is, breekt de zon pas door rond een uur of twee. Sein voor een kleine ijsvogelvlinder om zijn vleugels te warmen aan de zonnestrallen. Bosbeekjuffers dartelen rond boven het water daar waar de zon door het bladerdek breekt.

Deventer-Buiten

Deventer in Overijssel ligt grotendeels op de rechteroever van de IJssel, maar het kleine stadsdeel De Hoven ligt op de linkeroever. Ik noem het maar Deventer-Buiten. Om de parkeerdruk in het centrum te verlichten heeft Deventer een grote gratis parkeerplaats aangelegd op de linkeroever en vaart een elektrische veerboot voetgangers en fietsers gratis over naar het stadscentrum.

Op donderdag, 12 september 2024, maak ik gebruik van deze parkeerplaats, ook al heb ik vandaag niks te zoeken in het centrum. Wel van deze kant mooie uitzichten op Deventer's bescheiden 'skyline'.

Ik blijf op de linkeroever, te beginnen in het Worpplantsoen, het oudste openbare stadspark van Nederland, reeds vernoemd in 1699. Nadat de Fransen in 1813 het park hadden gekapt voor een vrij schootsveld vanuit Deventer over de IJssel, werd het park in 1816 opnieuw aangelegd. Sommige bomen stammen nog uit die tijd.

Rond Kerst 2023 had Deventer veel overlast van extreem hoogwater in de IJssel. Zowel de kade op de rechteroever als de parkeerplaats en het Worpplantsoen op de linkeroever liepen onder. Deze wandeling in de uiterwaarden zou toen onmogelijk zijn geweest.

In het park een kunstwerk van ene Rob Sweere. Een soort moderne Ark van Noach, een kruising tussen een boot, een onderzeeër en een ruimteschip. Bij hoogwater staat het deels onderwater, maar het begroeide plateau in het midden blijft droog en behoudt zo onze natuur voor de toekomst. Aardig bedacht!

Ik wandel langs een nevengeul van de IJssel, waar natuurspeelplek Woeste Willem is aangelegd. Ene Willem Waanders, die hier veel rondstruinde, liet zijn geld na om

deze speelplek te realiseren. Langs het fietspad een vrolijke bank van gekleurde porseleinscherven, geïnspireerd op Gaudí.

Onder de lage spoorbrug door betreed ik natuurgebied De Ossenwaard, met ooibossen, houten verbindingsbruggen over zijgeultjes en opvallende planten zoals moerasvergeet-mij-nietje, moeraskruiskruid, moerasandoorn, zwart tandzaad, watermuur en Canadese kornoelje met zijn witte bessen. Duidelijke beversporen ook, maar die lijken wel vrij oud.

Bij de monding van deze grote doodlopende nevengemaal passeer ik de provinciegrens van Overijssel naar Gelderland, van de gemeente Deventer naar de gemeente Voorst.

De oever van de 'echte' IJssel staat vol met wilde bertram en Engelse alant. Nog niet eerder zo veel bij elkaar gezien. Op de pieren die aan de overkant de Deventer jachthaven omarmen heeft zich een enorme schare kieviten verzameld, klaar om te vogeltrekken.

De route verlaat de IJssel. In een buurtschap langs de Haverkampsweg wordt een walnotenboom volledig leeggegeten door een groep ondeugende roeken. Pompoenen te koop langs de weg. De grootste heeft een indrukwekkend formaat.

Aan het eind van een doodlopend weggetje ligt een terrein vol kunstwerkjes; de kunstenaar is houtjes aan het zagen voor zijn volgende ontwerp. Via een kleine boomgaard kom ik bij een eikenboom met een bankje langs een sloot, dat uitnodigt tot een koffiepauze. Het is ook nog een 'Eik met een verhaal'. Eigenlijk moest de eik wijken bij een verbreding van deze afwateringssloot, maar omdat het boompje met zorg was opgekweekt door één van de buurtkinderen, is het tracé van de sloot op speciaal verzoek om de boom heen gelegd.

Vervolgens langs een akker met suikerbieten en een ingezaaide bloemrijke rand: zonnebloem, vogelwikke, cosmea, korenbloem en 'meisjesogen'. Een braakliggend

terrein ernaast staat vol met doornappel, akkerviooltje, melganzenvoet, dovenetel en papegaaienkruid.

Ik bereik Landgoed Hunderen met een zeventiende-eeuws landhuis, omgeven door een gracht en een parkbos. Het landhuis is bewoond geweest door de familie Kerkhoven-van der Hucht, waarvan enkele kinderen zich als theeplanters vestigden in de buurt van Bandung op Java. Deze nazaten zijn de hoofdrolspelers in het boek 'Heren van de thee' van Hella Haasse ('Terug naar Indonesië - Vierde dag'. In: *Tijftjaffen*, 2014).

Langs de gracht ligt een vreemd object. Ik denk eerst een balkje met een aantal vuurpijlen. De 'vuurpijlen' blijken echter houten aren van de lisdodde te zijn, compleet onschuldig dus.

Terwijl ik op een bankje langs de gracht de lunch gebruik, zie ik een blauwe schicht – een ijsvogeltje – over het water scheren. Op een nabije struik is een bont zandoogje neergestreken.

Wat volgt is een lange lus door de buitenwijken van Twello met enkele oude en nieuwe landgoederen. Het Holthuis is een deftig herenhuis met een lange geschiedenis en een lange rij eigenaren. Ertegenover staat het Oorlogsmonument Twello met de nogal algemene tekst: '1940–1945, voor hen die vielen'. Vervolgens Landgoed Hackforts Veenhuis. Bij de vijverpartij een bijzondere boom die ik niet thuis kan brengen, maar thuis met de foto wel kan opsporen: Chinese krabappel (*Malus hupehensis*). Ook staat hier in de tuin veel sporkehout en Canadese kornoelje.

Een bordje langs de weg geeft aan dat op dit terrein aan Heggenvlechten wordt gedaan. Het verwijst naar de website 'iespotten'. Het duurt even voor ik doorheb dat dit staat voor 'immaterieel erfgoed spotten'. Ik zou er 'piespotten' van hebben gemaakt: 'prachtig immaterieel erfgoed spotten'.

Dan twee nieuwe landgoederen, De Fliert en Nieuw Bellinkhof. De eerste richt zich op het planten van een

voedselbos, de andere op nieuwe natuur met bloemrijke graslanden.

Vlak voor ik de IJsseldijk bereik krijg ik een flinke bui op mijn kop. Ik laat dan ook een rondje over Landgoed Het Schol aan me voorbijgaan.

Omdat de lucht toch in de verte opklaart, durf ik het wel aan om vanaf de winterdijk de uiterwaarden – Bolwerksweiden – te betreden. De winterdijk is hier de provinciegrens tussen Gelderland (gemeente Voorst) en Overijssel (gemeente Deventer). Langs akkers en weilanden bereik ik de zomerdijk. De oever van de IJssel staat ook hier vol met Engelse alant.

Langs buurtschap de Steenenkamer achter de winterdijk, dan onder de provinciale weg door, en ik ben weer op mijn uitgangspunt bij de elektrische veerpont Stad Deventer, met uitzicht op de Lebuïnuskerk.

Verwolde

Een lange wandeling op donderdag, 19 september 2024, over het grote Landgoed Verwolde, gelegen ten noordoosten van het Gelderse Laren in de Achterhoek. Geen overlap met een recente wandeling aan de westkant van Laren ('Laren'. In: *Zafira*, 2024), behalve na gedane arbeid de versnapering op een terras onder het toeziend oog van Albert Mol, in brons gegoten.

Vanuit Laren eerst een flinke aanlooproute. Aan de zuidelijke dorpsgrens kom ik langs een beeldhouwwerk zonder uitleg. Het Historisch Genootschap Lochem zet me op het spoor van de bekende beeldhouwster Marianne van den Heuvel, die abstracte sculpturen maakt. Ze maakte onder andere een serie 'waaiers'. Waaiers werden aan het Franse Hof door vrouwen gebruikt om door bewegingen met elkaar te communiceren, zonder woorden dus! Sculpturen hebben ook niet veel praat! Deze waaier heeft trouwens ook wel iets weg van een vlinder. Die dartelen ook om elkaar heen zonder woorden om elkaar het hof te maken. Het beeld staat nu dan ook in een vlinderweitje in Laren, waar verder geen bloem en dus ook geen vlinder is te bekennen.

Een pony op een kleine weide moet 's nachts overnachten in een gevaarlijk overhellend schuurtje. De pony luistert waarschijnlijk naar de naam Lucky Lucas, hetgeen in sierlijke letters (waarvan inmiddels delen ontbreken) op de daklijst is geplakt. En dan ook nog een hoekje Japanse duizendknoop in volle bloei.

Vele akkers zijn begroeid met een jong gewas. Het is weer de tijd van de groenbemesters, vooral gele mosterd en bladrammenas.

Ik passeer het Kapraolsvenne (Korporaalsven), een pingoruïne uit de laatste ijstijd, mogelijk vernoemd naar een

officier uit het leger van Napoleon (Korporaal Pingo?). In een grote hal liggen de luchtballonnen opgeslagen van Bas Ballonvaarten bv. Ik zal er bij gunstig vliegweer eens op letten, want Bas staat met grote letters op de luchtballonnen gedrukt.

Wat opvalt onderweg in de bosranden is de veelheid aan jonge en oude bomen van de exotische robinia. Een oude, licht overhellende robinia langs de weg draagt een bordje 'Bert's Boompje'. Zou Bert ertegenaan zijn gefietst? Of eroverheen hebben gepiest?

Een opvallende klimmer is de *Hedera* klimop, die lang in volle bloei staat. Het is in het najaar een belangrijke voedselbron voor bijen en andere insecten. Veel genummerde vleermuiskastjes aan de bomen. Deze is voor vleermuis No.352.

Ik betreed Landgoed Verwolde en kom bij de dikste eik van Nederland, de zogenaamde Dikke Boom, met een omtrek van dik zevenenhalve meter. Rond 1800 (omtrek viereenhalve meter) werd er tweehonderdvijfenzeventig gulden voor geboden omdat er twee molenassen uit konden worden gezaagd. Nu staat er een collectebus met een verzoek:

*Ik ben IJzeren Hein
en vind uw bijdrage reuze fijn.
Deponeer uw gave in mijn mond,
dan houden we de Dikke Boom zo goed mogelijk gezond.
Ik word regelmatig gelegeed van door u geschonken zaken,
dus bespaart u zich de moeite mij te kraken.*

De woorden 'zo goed mogelijk' zijn terecht, want de Dikke Boom, die zo'n vijfhonderd jaar oud moet zijn, is aan het eind van zijn Latijn. Maar tweehonderdvijfenzeventig euro brandhout zit er nog wel in.

Over de gracht en de bomen heen is Huis Verwolde zichtbaar. Het landhuis uit 1776 is tegenwoordig eigendom van de

Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen, maar werd twee eeuwen lang bewoond door de familie Van der Borch van Verwolde. Het omringende landgoed is nog altijd particulier bezit.

Langs een bospad, dat aan het begin bewaakt wordt door een enorme houten oehoe, volgen nog meer bijzondere bomen, zoals de gekortwiekte overleden zomereik 'Oom Frits', geplant in 1791 bij de geboorte van Frederik Wilhelm Baron van der Borch (1791–1866), een telg uit het geslacht.

Even verderop de douglas-tweeling, een tweestammige douglasspar, waarschijnlijk geplant rond het jaar 1900. Aan de voet van de Siamese tweeling een enorme zwam, de grote sponszwam, die parasiteert op de wortels van diverse naaldbomen. Die zal wel gedacht hebben: "*Mooi twee in één klap*". Het is overigens een eetbare paddenstoel.

Ik kom op het landgoed langs enkele monumentale pachtboerderijen uit eind negentiende eeuw. Kenmerkend zijn de luiken met een gele zandloper op een zwarte achtergrond, omgeven door een groene rand.

Er volgt een lange lus door Landgoed Kranengoor, afgesplitst in 2014 van Landgoed Verwolde en eigendom van de particuliere Stichting Anitya (Vergankelijkheid). Het is een moerassig gebied (goor) en 'kranen' lijkt te verwijzen naar kraanvogels, hetgeen wordt ondersteund door het logo van het landgoed. Een deel van het bos bestaat uit rabatten.

Op vele plekken is de vochtige bodem bedekt met een witte schimmel, ik vermoed een slijmzwam, maar ben niet zeker. Langs de boomstammen concurreren de klimmers klimop en hop (met 'oor'bellen, dus vrouwelijk) om voorrang.

Weer een imposante boerderij Blankenberg uit 1885 en in de buurt een gedenksteen waar een zeer oude twaalfde-eeuwse spieker (graanschuur) heeft gestaan, die gesneuveld is bij het beleg van Lochem in 1606 tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

't Jagershuis uit 1887 is ook een gemeentelijk monument. Toen Huis Verwolde in 1977 werd verkocht aan De Stichting

Geldersch Landschap & Kasteelen ging de laatste bewoner, Allard van der Borch van Verwolde (1926–2008) wonen in dit Jagershuis.

Mijn oog valt nog langs de paden op een solitair exemplaar van knopig helmkruid en een bodemdek van bloeiende tormentil, een ganzerik met viertallige bloemen.

Langs een greppel enkele exemplaren van de koningsvaren. Naar alle waarschijnlijkheid hebben varens de naam gegeven aan Verwolde, dat afgeleid zou zijn van Varenwolde. En misschien is het wel vanwege deze bijzondere koningsvaren dat het bos rond het landhuis Oranjewoud is genoemd, niet te verwarren met Oranjewoud bij Heerenveen ('Oranjewoud'. In: *Dreamgirls*, 2018). Het bos alhier is parkachtig met een tweetal vennen.

Ik bereik de lange oprijlaan van Huis Verwolde, de Jonker Emile Laan. Emile van der Borch van Verwolde (1910–1943) was een verzetsheld die in 1943 op de Leusderheide is gefusilleerd. Ik passeer op de oprijlaan een erewacht van twee aangeliijnde pony's. Nog een aantal blikken op de zij- en achtergevel van Huis Verwolde.

Op de terugweg opvallend veel van de klimmende heggenduizendknoop in vrucht. En een populatie van de eikvaren.

Bij binnenkomst in Laren kom ik langs de Sint-Steffenrijders, een grote paardensportvereniging. Sint Stefanus (5–34 A.D.) was de eerste christelijke martelaar te Jeruzalem, die door steniging om het leven kwam. Hij is dan ook beschermheilige van alle beroepen die met stenen te maken hebben, maar niet van hooligans die hulpverleners stenigen.

Sint Stefanus is blijkbaar ook beschermheilige van alle dieren, paarden in het bijzonder. Tweede Kerstdag (26 december) is zijn naamdag en dan gaan vele ruiters er met hun paarden op uit. Ook de traditionele Engelse paardenjacht op vossen vindt op die dag plaats. De vos heeft het dan ook helemaal gehad met Sint Stefanus, evenals de hooligans.

Hagmolenbeek

Wat is een Hagmolen? Het blijkt gewoon een veertiende-eeuwse watermolen te zijn, vernoemd naar de eerste eigenaar Berend ter Hagmeule. Het omgekeerde lijkt me trouwens logischer, en dan weten we nog steeds niet wat een hagmolen is (gemalen koffie, hagelslag?). De Hagmolen en ook de naar de molen vernoemde havezate in de omgeving van het Twentse dorp Bentelo zijn al lang verdwenen. Maar de Hagmolenbeek is er nog wel. De kleine beek ontspringt in de buurt van het Duitse Ahaus, stroomt als Hegebeek ons land binnen, en stroomt als Hagmolenbeek langs Haaksbergen, Beckum en Bentelo om bij Delden uit te monden in het Twentekanaal.

Eén keer eerder werd ik op de fiets geconfronteerd met de Hagmolenbeek, die toen – het was januari 2022 – op sommige plekken behoorlijk buiten zijn oevers was getreden ('Haaksbergen'. In: *Paradijs*, 2022).

Op donderdag, 26 september 2024, een wandeling in het Dal van de Hagmolenbeek tussen Bentelo en Beckum. Start op het TIP (Toeristisch Informatie Punt) Bentelo bij de voormalige rooms-katholieke kerk Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in de Onze Lieve Vrouwestraat. Om sloop te voorkomen wordt naarstig gezocht naar altijddurende bijstand voor het onderhoud van het mooie gebouw. De naoorlogse kerk wordt ook wel boterkerk genoemd, omdat het benodigde geld voor het eerste noodgebouw afkomstig was van boeren die rijk waren geworden van de zwarte boterhandel tijdens de oorlog.

Een spandoek aan de overkant van de straat kondigt het '*Hand in 'n tuk fest!*' aan in buurtschap Markvelde voor het tweede weekend van oktober. Na deze wandeling leer ik tijdens de 'cooling down' in café Spolder dat 'tuk' broekzak

betekent, dus 'Hand in de zak' feest. Het woord 'Tukker' voor Twentenaar zou hier ook van afgeleid zijn, refererend aan de boerse gewoonte om met beide handen in de zakken te lopen of te staan. Dat mocht ik vroeger beslist niet, althans niet als mijn (Friese) ouders in de buurt waren.

Buiten het dorp is er meteen werk aan de winkel. Ik moet mezelf over de Hagmolenbeek zetten met het Beuzels trekpontje, vernoemd naar ene familie Beuzel die ooit de nabije boerderij bewoonde.

Vervolgens volg ik de beek stroomopwaarts op de rechteroever. In de beek veel drijvend fonteinkruid en langs de oevers lisdodde, tandzaad, watermunt en uitgebloeide moerasspirea en grote wederik.

Aan de overkant een locatie van de grote wijngaard Hof van Twente. De zich ontwikkelende druiventrossen worden omhuld door papieren zakjes; nooit eerder gezien en waarschijnlijk een teken van problemen met ziekten en plagen. In de wijngaard langs de beek een heksenkring van klapstoelen voor personeel of bezoekers (of witte wieven!).

Bij een kleine stuw heeft zich echte wit-bloeiende waterkers opgehoopt. Vanaf hier wordt de oever minder begaanbaar. Een lichtgroene pluk veldzuring worstelt zich boven het hoge gras uit. Ik bereik een brug over de beek naar de linkeroever. Delen van de beek zijn gekanaliseerd, maar in Landgoed Twickel mag de beek weer meanderen en behoorlijk dichtgroeien daar waar de Buitenbeek aansluit. Een rode eekhoorn steekt het fietspad over.

Dan verdwijnt het bos voor een open uitzicht op het dal van de beek. Op de rand van het beekdal groeien plukken eikvaren en koningsvaren. Rond een gegraven poel groeit een overvloed aan veenmos.

Verschillende wegkanten zijn ingezaaid met een bloemenmengsel. Ongebruikelijke elementen zijn enorme doorgeschoten 'kool'planten, waarschijnlijk raapzaad.

Ik herken een volgende oversteek van de beek van mijn

eerdergenoemde fietstocht. De oversteek was toen problematisch door overstroming van de weg.

Over de bolle essen mooi zicht op dorp Beckum. Vervolgens een lus door Landgoed 't Boetnveeld. Ik neem aan dat het 'Buitenveld' betekent. Het wordt weer omgeven door de landerijen van Landgoed Twickel. Ik passeer runderen van de rassen Hereford en Blanc Bleu Belge.

Langs de provinciale weg N739 ligt Restaurant De Nachtegaal. Met zo'n naam verwacht je een verfijnde spijskaart, maar er wordt met grote neonletters reclame gemaakt voor de Boerendaghap, en als speciale attractie momenteel de Boerendaghap XXL. Zo'n hap verorber je niet met de 'Hand in 'n tuk'.

Op een kruispunt staat een voormalig diepvrieshuisje. Er is aan de buitenkant weinig aan te zien. In zo'n diepvrieshuisje hadden verschillende boeren een eigen vrieskist, waarschijnlijk omdat in de vijftiger jaren van de vorige eeuw het stroomnet nog weinig vertakt was.

Ik volg een eind de Drekkersstrang, een andere nevengeul van de Hagmolenbeek. Naast drijvend fonteinkruid bloeit in deze strang ook veenwortel. Veenwortel kent een watervorm en een landvorm, die vloeiend in elkaar kunnen overgaan al naargelang de omstandigheden. Dit komt mooi tot uiting in de wetenschappelijke naam *Persicaria amphibia*.

Vervolgens een lus over de Bentelose Es. Het fietspad 'bergop' wordt wederom omzoomd door een bloemrijke berm met veel doorgeschoten raapzaad. Daar waar de maisakkers het fietspad raken groeien typische akkeronkruiden onder de mais, zoals zwarte nachtschade, akkerviooltje en knopkruid.

Dit fietspad is aangelegd over de Bentelose Es als een vervanging van een oud kerkpad. Om het nog veiliger te maken voor scholieren hebben de families Koopman en Buschers een extra zijpad aangelegd, het zogenaamde KoBuspad, afgeleid van de familienamen.

Ik kom langs een bosschage van de azijnboom. Ik worstel enigszins met het onderscheid tussen azijnboom en hemelboom (wanneer ze niet in bloei staan). De azijnboom kenmerkt zich door zijn oneven geveerd samengesteld blad (dus met een topblaadje!) en gekartelde deelblaadjes. Maar terwijl ik dit opschrijf twijfel ik nog meer aan de spelling van bosschage, met één 's' of met twee. Het moeten er twee zijn en dus zou de uitspraak eigenlijk 'bos-gaazje' moeten zijn, maar dat doen we dan weer niet en houden het bij 'bos-saazje'.

Ik word door enkele exemplaren langs de weg herinnerd aan de bloeitijd van de reuzenbalsemien, maar die heb ik vandaag weinig gezien.

Terug in Bentelo wordt mijn inwendig systeem getriggerd door het reclamebord *'Toiletwagen Verhuur'* van de firma Hös Pleestation. Gelukkig is café Spoolder dichtbij. Nog even een foto van een mooie uitstalling van pompoenen (met camerabewaking!) en van een lampionplant in een tuin.

Boxtel-Noord

Ten noorden van Boxtel en ten zuiden van Sint-Michielsgestel ligt een bosrijk gebied met enkele landgoederen. Dit verhaaltje had dus ook Sint-Michielsgestel-Zuid kunnen heten, maar ik begin mijn wandeling op vrijdag, 4 oktober 2024, nu eenmaal in Boxtel.

Deze bosrijke driehoek op stuifzanden ligt ook nog eens tussen de Essche Stroom en de Dommel, die iets ten noorden van Sint-Michielsgestel bij Halder samenstromen.

Start vlakbij het Oertijdmuseum, waar versteende dino's je in de tuin grimmig aankijken (de geraamtes staan binnen). Lang geleden startte ik hier een fietstocht ('Het Groene Woud'. In: *Tureluren*, 2015) en bekeek de 'oer'bomen in de omringende tuin. De destijds nog kleine kustmammoetboom kan ik niet meer terugvinden en de dwergrododendron 'Grumpy' is sindsdien niet veel opgeschoten. 'Grumpy' triggert mijn herinnering omdat één van de reisgenoten tijdens een groepsreis door Indonesië deze bijnaam kreeg omdat hij zo knorrig was ('Terug naar Indonesië - Vijfde dag'. In: *Tijftjaffen*, 2014).

Ik steek de weg over naar Landgoed Sparrenrijk, ooit heide maar rond 1900 beplant met grove den, vervolgens met fijnspar, douglasspar en Amerikaanse eik, en nu krijgen inheemse loofbomen meer de ruimte.

Hoewel de hoofdwegen in een kaarsrecht patroon zijn aangelegd, mag ik smalle kronkelige paadjes volgen. Aan de oevers van de greppels groeit veelvuldig de varen dubbelloof. Als je goed kijkt zie je twee typen bladeren, de overhangende groenblijvende onvruchtbare bladeren met korte brede deelblaadjes, en de rechtopstaande vruchtbare bladeren met lange smalle slippen.

Het bos is vrij vochtig en prachtige kussens van mossen